

Obilježja i specifičnosti elektroničkog nasilja na društvenim mrežama u Hrvatskoj

Josić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:098063>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-01**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Studij novinarstva

Matea Josić

OBILJEŽJA I SPECIFIČNOSTI ELEKTRONIČKOG NASILJA NA DRUŠTVENIM
MREŽAMA U HRVATSKOJ

Završni rad

Student: Matea Josić

Mentor: prof. dr. sc. Igor Kanižaj

Zagreb

kolovoz 2024.

Izjava o izvornosti

Izjavljujem da sam završni rad Obilježja i specifičnosti elektroničkog nasilja na društvenim mrežama u Hrvatskoj, koji sam predala na ocjenu mentoru prof. dr. sc. Igor Kanižaj, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obveza na ovom ili drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Matea Josić

Sadržaj

1 Uvod	1
2. Definiranje pojmova	2
3. Povijesni pregled i razvoj društvenih mreža	3
3.2. Uloga društvenih mreža	4
4. Elektroničko nasilje	5
4.1. Vrste elektroničkog nasilja	6
4.2. Posljedice i prepoznavanje elektroničkog nasilja	7
5. Elektroničko zlostavljanje među djecom i adolescentima	8
6. Usporedba elektroničkog nasilja na društvenim mrežama u Hrvatskoj s elektroničkim nasiljem u Sjedinjenim Američkim Državama	10
7. Analiza postojećih istraživanja	11
8. Zakonodavni okvir u Hrvatskoj	12
8.1. Pregled zakona	13
9. Strategije prevencije i intervencije	14
10. Zaključak	16
Literatura	17

1. Uvod

Internet i društvene mreže svojim su napretkom postale neizostavan dio svakodnevnog života - bilo da se odnosi na komunikaciju s drugim korisnicima ili konzumiranje sadržaja. Samim rastom društvenih mreža i njihovih dobrih strana, tako su i loše strane društvenih mreža postale sve učestalije, posebice elektroničko nasilje.

Elektroničko nasilje, odnosno *cyberbullying*, je nasilje putem interneta koje se pojavilo kao novi oblik zlostavljanja i uznemiravanja te je privuklo pažnju istraživača i zajednica diljem svijeta (Krešić Čorić i Kaštelan, 2023). Pošto je teže točno definirati ovaj tip nasilja, veći dio postojećih definicija uključuje četiri kriterija: pošiljatelj mora imati namjeru nauditi primatelju, mora postojati neravnoteža moći između pošiljatelja i primatelja (npr. dob, društveni status, anonimnost, fizička snaga), agresija se obično ponavlja te se za komunikaciju koristi osobno računalo, mobilni telefon ili drugi elektronički uređaj (Krešić Čorić i Kaštelan, 2023). Elektroničko nasilje postaje sve prisutniji problem današnjice i javlja se sve češće zbog napretka tehnologije i porasta broja korisnika na određenim društvenim mrežama, npr. Facebook, Instagram, TikTok, X. Prema posljednjim podacima, u 2024. godini preko pet milijardi ljudi diljem svijeta koristi društvene mreže te se pretpostavlja da će 2028. godine ta brojka preći šest milijardi korisnika (Statista, 2024). Iako su mnogi istraživači proučavali elektroničko nasilje, rijetke su studije fokusirane na adolescente. Ovo je iznenađujuće s obzirom na rezultate istraživanja kao što su Dilmac (2009), koji je otkrio da 22,5 % mladih odraslih osoba doživljava elektroničko nasilje. Faucher i suradnici (2014) utvrdili su da elektroničko nasilje može imati ozbiljne posljedice na mlade, uključujući osjećaje tuge, ljutnje, probleme s povjerenjem, povećani stres, smanjenu produktivnost i osjećaj ranjivosti.

Cilj ovog završnog rada je pružiti pregled trenutnog stanja, dati osvrt na provedena istraživanja i analizirati obilježja i specifičnosti elektroničkog nasilja na društvenim mrežama u Hrvatskoj te također podići svjesnost o negativnim zbivanjima na društvenim mrežama. Pošto je elektroničko nasilje relativno noviji pojam, za razliku od klasičnih vrsta nasilja, „kao društvo skloni smo umanjivati ozbiljnost primjera elektroničkog nasilja, jer nismo dovoljno informirani i većim dijelom jer još uvijek nismo u velikoj mjeri osviješteni za elektroničko nasilje“ (Kanižaj, 2019: 142). Rad se fokusira na razumijevanje načina na koje se elektroničko nasilje može prikazati na

društvenim mrežama. Rad će također razmotriti postojeće zakone i propise te njihovu učinkovitost i predložiti konkretne mjere za prevenciju i intervenciju. Također, rad će analizirati elektroničko nasilje na društvenim mrežama u kontekstu Hrvatske, uzimajući u obzir društvene i kulturološke faktore koji mogu utjecati na pojavu elektroničkog nasilja.

2. Definiranje pojmova

Društvene mreže su internetske platforme koje svojim korisnicima omogućuju kreiranje javnih ili privatnih profila te komunikaciju, kreiranje sadržaja i konzumiranje sadržaja putem tog istog profila. Društvene mreže su popularne upravo zbog komunikacije koju omogućavaju među ljudima jer je čovjek prvenstveno društveno biće kojeg komunikacija privlači (Kunić i sur., 2016). Najpoznatija i prva društvena mreža koja je napravila značajan uspjeh upravo je Facebook koji služi za objavljivanje fotografija, videozapisa, statusa i sadržaja na Facebook zidu. Youtube je nastao nakon Facebooka i on je platforma za objavljivanje i gledanje videozapisa, također mnoštvo korisnika ju koristi za slušanje glazbe. Twitter je društvena mreža koja služi za objavljivanje kratkih objava poznatijih kao *tweetova* koji mogu sadržavati tekst, fotografije, videozapise ili poveznice (TechTarget, 2024). Instagram je jedina društvena mreža koja služi za objavljivanje samo fotografija ili videozapisa. Snapchat je aplikacija koja je stvorena kako bi njeni korisnici slali međusobno *snapove* odnosno slike koje nestaju nakon što se pošalju. TikTok koji se prvo zvao Musical.ly je aplikacija koja je nastala za objavljivanje sadržaja u isključivo video formatu. Navedene društvene mreže su najpopularnije, posebice među mladima, ali na svakoj od njih može se naći primjer elektroničkog nasilja. „Elektroničko nasilje, odnosno *cyberbullying*, je svaka komunikacijska aktivnost putem interneta, videa ili mobilnih telefona koja služi kako bi se neko dijete ponizilo, zadirivalo, prijetilo mu se ili ga se teroriziralo na neki drugi način“ (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2012). Elektroničko nasilje može činiti jedna osoba ili grupa djece, a uloga mu je povrijediti, uznemiri ili na bilo koji drugi način naštetiti djetetu putem poruke, videozapisa ili fotografije te komentara ili poziva (Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba, 2012). Batori i suradnici (2020) ističu kako je elektroničko nasilje tip nasilja u kojem su žrtve izložene nasilju putem interneta, a može se provoditi putem različitih vrsta elektroničkih medija poput mail-a, SMS poruka, društvenih mreža i slično. Ono u čemu su mnogi suglasni je da je anonimnost bitan

faktor ovog tipa nasilja, jer se za razliku od 'klasičnog' vršnjačkog nasilja, nasilnik skriva iza ekrana i ostavlja anonimne poruke mržnje (Batori i sur., 2020) s ciljem povrede druge osobe. Kako naglašava Jeleč i suradnici (2020) ovaj tip nasilja, zbog nedostatka dogovora oko njegove definicije, školama i stručnjacima stvara ozbiljne poteškoće u prevenciji i intervenciji te identifikaciji.

3. Povijesni pregled i razvoj društvenih mreža

„Društvene mreže su posebne vrste društvenih medija koju definiramo kao uslugu temeljenu na webu koja omogućuje pojedincima da izgrade javni ili polu-javni profil unutar omeđenog sustava, artikuliraju listu drugih korisnika s kojima dijele vezu i gledaju i koriste vlastiti popis veza i popise veza drugih unutar sustava" (Kunić i sur., 2016: 110). Socijalna uloga društvenih mreža je održavanje komunikacija i odnosa s prijateljima i poznanicima te sklapanje novih poznanstava (Kunić i sur., 2016). Broj korisnika kao i broj različitih društvenih mreža je u stalnom porastu što ukazuje da je tehnologijom posredovana svakodnevica postala sastavni dio života u 21. stoljeću." (Biglbauer i Lauri Korajlija, 2020: 404). Društvene mreže postale su sve više korištene, a najpopularnije su Facebook, Youtube, Instagram, TikTok, Snapchat i X (Twitter). Facebook je i dalje među njima vodeći, s 3,065 milijuna aktivnih korisnika mjesečno (Statista, 2024). Zatim ga prati Youtube s 2,504 milijuna aktivnih korisnika, Instagram s 2 milijuna, TikTok s 1,582 milijuna, Snapchat s 800 milijuna te X sa 611 milijuna aktivnih korisnika mjesečno (Statista, 2024). Uspon društvenih mreža krenuo je nakon što je 2004. godine Mark Zuckerberg osmislio Facebook koji je u početku bio namijenjen samo za studente Harvarda te se tek kasnije proširio i postao najkorištenija društvena mreža (Grbavac i Grbavac, 2014). Nakon Facebooka je na 'scenu' došao Youtube 2005. godine (Britannica, 2024) i Twitter, 2006. godine (Grbavac i Grbavac, 2014) te Instagram, 2010. godine (Britannica, 2024), pa Snapchat, 2011. godine (The Street, 2020), i Tiktok, 2018. godine (BBC, 2020). Bitno je spomenuti kako je slična izvedenica TikToka postojala i prije sa skoro identičnim konceptom, ali drugačiji imenom. Zvao se Musical.ly, a aplikacija je bila pokrenuta 2014. godine i postojala je sve dok ga nije kupila kineska tvrtka zvana ByteDance (2018. god.) i odlučila ju preimenovati i unaprijediti (BBC, 2020).

3.2. Uloga društvenih mreža

Društvene mreže su svojim napretkom donijele puno pozitivnih, ali i negativnih stvari. Prema Biglbauer i Lauri Korajlija (2020), društvene mreže nam daju brojne količine mogućnosti, od kojih su samo neki povezivanje s bližnjima, pa čak i strancima, upoznavanje novih ljudi, izražavanje mišljenja i osjećaja pa čak i izvor različitih informacija i korisnik sadržaja, te su se te pozitivne karakteristike pokazale posebice u doba COVID-19 – kada su bližnji bili nadohvat ruke - odnosno mobitela.

Samo neki od negativnih karakteristika društvenih mreža su rizici ovisnosti, pretilosti, gubljenje socijalnih vještina, zaglupljivanje usred previše informacija, mržnja, cyberbullying, nasilje, narušavanje privatnosti te rizici izloženosti pornografiji i opasnosti pedofilije. (Kunić i sur., 2016). Ali tu se mogu dodati još neke karakteristike poput niskog samopoštovanja, simptoma depresije, socijalno distanciranje i izoliranje, anksioznost te negativna socijalna podrška, odnosno negativni komentari, smanjen broj pratitelja i sve što bi moglo ukazivati na osjećaj nepovezanosti s drugim korisnicima društvenih mreža (Biglbauer i Lauri Korajlija, 2020).

Postoji i istraživanje koje je provedeno u Kanadi, na uzorku od 753 adolescenata koje je pokazalo kako je „samoprocjena dnevne uporabe društvenih mreža preko dva sata pozitivno povezana s lošijim/nizim samoprocjenama psihičkog zdravlja, suicidalnim idejama te psihološkom uznemirenošću“ (Sampasa-Kanyinga i Lewis, 2015; Biglbauer i Lauri Korajlija, 2020: 408). Postoji i termin / fenomen koji je Američka pedijatrijska akademija uvela – 'Facebook depresija' - za depresiju koja se razvija kada djeca i tinejdžeri provode mnogo vremena na društvenim medijima, kao što je na primjer Facebook, a zatim počnu pokazivati klasične simptome depresije (Biglbauer i Lauri Korajlija, 2020). Jokić i suradnici proveli su 2022. godine istraživanje o korištenju digitalnih tehnologija u svakodnevnom životu među učenicima petog i sedmog razreda osnovne škole, učenicima trećeg razreda srednje škole i njihovim nastavnicima. Rezultati istraživanja su pokazali kako je češće korištenje digitalnih tehnologija umjereno povezano s višom razinom depresivnosti i anksioznosti i nižim razinama dobrobiti i zadovoljstva sobom kod sve tri generacije učenika (Jokić i sur., 2022). Također su rezultati pokazali kako njihovi učitelji sagledaju na utjecaj digitalnih platformi na učenike, 85.1% njih smatra kako digitalne platforme imaju negativan učinak na fizičko zdravlje učenika, 83.0% učitelja smatra kako digitalne platforme negativno utječu na mentalno zdravlje učenika, a 82.9% učitelja smatra kako digitalne

platforme imaju negativan učinak na kvalitetu slobodnog vremena učenika (Jokić i sur., 2022). Njihovi učitelji smatraju da je problem današnjih generacija gubitak interesa za čitanje, slaba pažnja, nedovoljna razvijenost u čitanju i pisanju te smanjenje fizičkih aktivnosti zbog digitalnih platformi (Jokić i sur., 2022).

4. Elektroničko nasilje

Elektroničko nasilje obuhvaća različite oblike uznemiravanja, prijetnji i ponižavanja putem digitalnih mreža. Prema Kanižaj i Ciboci (2020), elektroničko nasilje može uključivati slanje uvredljivih poruka, prijetnje, širenje lažnih informacija, lažno predstavljanje i objavljivanje osobnih podataka bez pristanka osobe čiji su podaci te su njegove ključne karakteristike ponavljajuće ponašanje – uključuje ponavljajuće radnje koje ciljaju žrtvu tijekom dužeg vremenskog perioda, namjera počinitelja – počinitelj pokušava namjerno nanijeti štetu ili neugodnost žrtvi, upotreba digitalnih tehnologija te može i ne mora biti anonimnost – počinitelji često znaju koristiti anonimnost koju pruža internet kako bi prikrili svoj identitet, što dodatno otežava nalazak osobe i kažnjavanje. Postoje različiti oblici elektroničkog nasilja kao što su uvrede i prijetnje, širenje lažnih informacija, objavljivanje privatnih podataka te isključivanje i ignoriranje (Batori i sur., 2020) Uvrede i prijetnje često se šalju putem društvenih mreža, e-pošte ili SMS poruka, a ovakvom tipu nasilja je cilj izazvati strah i nelagodu kod žrtve što kasnije često rezultira i ozbiljnih psihološkim posljedicama (Batori i sur., 2020). Širenje lažnih informacija je još jedan tip elektroničkog nasilja koji uključuje slanje netočnih i klevetničkih informacija o žrtvi putem interneta (Batori i sur., 2020). Objavljivanje privatnih podataka bez pristanka žrtve predstavlja težu povredu privatnosti, ovakav način zlostavljanja, ne samo da ozbiljno narušava privatnost žrtve već može dovesti i do drugih oblika zlostavljanja i uznemiravanja (Batori i sur., 2020). Isključivanje i ignoriranje su oblici socijalnog nasilja gdje je žrtva namjerno isključena iz online zajednica ili grupa koje također može imati ozbiljne posljedice na emocionalno i socijalno zdravlje pojedinaca, uzrokujući osjećaj usamljenosti, izolacije i marginalizacije (Batori i sur., 2020). Još jedan problem je što ponižavajući i uvredljiv sadržaj ili komentar koji je podijeljen na račun žrtve može vidjeti velik broj ljudi u kraćem vremenskom periodu, a to dovodi do daljnjeg zlostavljanja od strane ljudi koji ni nisu u izvornom odnosu sa žrtvom (Batori i sur., 2020).

Elektroničko nasilje razlikuje se od već dobro poznatog 'klasičnog' vršnjačkog nasilja „prema dostupnosti - prisutno je 24 sata na dan, svih 7 dana u tjednu, izloženosti - kod kuće i na mjestima koja su ranije bila sigurna za dijete, mnogo brojnijoj publici i svjedocima, anonimnosti koja olakšava kršenje socijalnih normi te kod žrtve pojačava osjećaj nesigurnosti i straha radi čega posljedice takvog oblika nasilja ponekad mogu biti i ozbiljnije od onih prouzročenih među vršnjačkim nasiljem u stvarnim situacijama“ (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba, 2012). Djeca koja prolaze nasilje i zlostavljanje putem društvenih mreža od svog se zlostavljača ne mogu sakriti i to zlostavljanje ne prestaje, kao kod 'klasičnog' vršnjačkog zlostavljanja, kada dijete dođe doma.

4.1. Vrste elektroničkog nasilja

Elektroničko nasilje može biti direktno – slanje uvredljivih poruka osobi i indirektno – širenje glasina o nekome (Vrselja et. al, 2023). Dok vrste imamo tri kategorije, po podjeli Lee i suradnika (2015), verbalno – tekstualna agresija, vizualna – seksualna agresija i isključenost iz društva. Verbalna se agresija odnosi na slanje ljutih, uvredljivih ili zlobnih poruka putem interneta s namjerom povređivanja druge osobe. Vizualna agresija se odnosi na objavljivanje ili slanje ponižavajućeg seksualnog sadržaja kao što su privatne slike ili videozapisi također s namjerom povređivanja druge osobe. Socijalna isključenost se odnosi na isključivanje osobe iz pojedinih grupnih aktivnosti ili društvenih zajednica te također s namjerom povređivanja isključene osobe. Prema Batori i suradnicima postoje dvije vrste elektroničkog nasilja, izravan ili direktan napad te napad preko posrednika ili indirektni napad. U izravnom napadu nasilnik vrši nasilje direktno nad žrtvom, a to mogu biti uznemiravajuće poruke, krađa ili promjena lozinki, preuzimanje i korištenje osobnih podataka bez dozvole, slanje neprimjerenih i uvredljivih fotografija ili sadržaja, objavljivanje neistinitih ili privatnih podataka i lažno predstavljanje te slanje virusa, neželjene pošte ili pornografije na e-mail ili mobitel (Bijelić, 2010; Batori i sur., 2020). Indirektni napad, odnosno napad preko posrednika je način zlostavljanja preko treće osobe – koja najčešće nije ni svjesna nasilja. Najčešći primjer ovakvog tipa napada i nasilja jest da osoba sazna lozinku od druge osobe te na taj način može slati uznemiravajući sadržaj i poruke bližnjima te također može objavljivati neprimjereni sadržaj na društvenim mrežama (Bijelić 2010; Batori i sur., 2020). Willarda ističe osam vrsta elektroničkog nasilja to su vrijeđanje, uznemiravanje, ogovaranje, lažno predstavljanje, javno

razotkrivanje, obmanjivanje, isključivanje i uhođenje (Batori i sur., 2020). Sve popularnije postale su i takozvane grupe mržnje. To su grupe u kojima osobe, najčešće djeca i adolescenti vrijeđaju svoje poznanike poput vršnjaka i učitelja, ali i poznate osobe (Ciboci, 2014). Ciboci (2014) također navodi jedan slučaj u Hrvatskoj iz 2010. godine koji je bio digao na noge brojne državne institucije i s kojim je krenula borba protiv vršnjačkog zlostavljanja na elektroničkim medijima. Radi se o slučaju iz Bjelovara gdje je trinaestogodišnji dječak bio zlostavljan u školi, tukli su ga i ponižavali te su njegove tri kolegice iz razreda stvorile grupu na Facebooku koja se zvala „Svi koji MRZE (navodio se identitet dječaka) i hoće da ode iz OŠ...!!!!“. Tamo su objavile video zlostavljanja dječaka uz opis „Evo...nasmijte se do suza“ (Ciboci, 2014).

Grupe mržnje se razlikuju po sadržaju koji objavljuju, osobama kojima su usmjerene te članovima i osnivačima, ali karakteristike su im iste: usmjerene su prema većem broju ljudi, djevojke se najčešće optužuje za promiskuitet, a dječake se naziva 'kretenima', veću mržnju pokazuju simpatizeri takvih grupa nego sami osnivači, relativno su kratkog trajanja, koristi se vulgaran način izražavanja i osobe protiv kojih su pokrenute su imenovane punim imenom i prezimenom. Po zajedničkim karakteristikama grupa mržnje može im se lakše stati na kraj, s bržim identificiranjem i brisanjem te s efikasnijom prevencijom od elektroničkog nasilja (Ciboci, 2014).

4.2. Posljedice i prepoznavanje elektroničkog nasilja

Elektroničko nasilje može imati ozbiljne psihološke, ali i društvene posljedice na žrtve, osobito na maloljetnike koji su najranjivija skupina. Također, elektroničko nasilje ostavlja više posljedica nego tradicionalno nasilje zato što se može pojaviti svugdje i bilo kad (Batori i sur., 2020). Žrtve elektroničkog nasilja često pokazuju simptome depresije, uključujući tugu, gubitak interesa za aktivnosti koje su prije bile zanimljive, promjene u svakodnevnim rutinama kao što su spavanje ili gubitak apetita te osjećaj bezvrijednosti i bespomoćnosti. Psihološke posljedice koje se često spominju su nisko samopoštovanje, strah, frustracija, vraćanje istom mjerom i depresivnost (Patchin, 2004; Batori i sur., 2020). Navedenim posljedicama nadodaje se još i anksioznost te najgore od svega – samoubojstvo (Kowalski, 2007; Batori i sur., 2020). Žrtve ovog tipa nasilja ne mogu se sakriti od njega, za razliku od tradicionalnog nasilja, čak ni u vlastitom

domu te zlostavljanje može trajati 24 sata bez ikakvog prestanka (Batori i sur., 2020).

Ovim psihološkim posljedicama dodaju se i društvene posljedice koje također utječu na život žrtava. Jedna od glavnih društvenih posljedica je socijalna izolacija. Žrtve elektroničkog nasilja često se povlače iz društvenih interakcija zbog straha od daljnjeg uznemiravanja. Postoje ponašanja koja mogu biti indikator da dijete trpi elektroničko nasilje, a neka od njih su nerado korištenje interneta te nervoznost kada dobije poruku, izbjegavanje korištenja računala ili mobitela i vidna uzrujanost nakon korištenja jednog od dvoje, skrivanje ekrana kada je roditelj u blizini, izbjegavanje druženja i prijatelja i odbijanje odlaska u školu, ponašanje je vidno promijenjeno te je dijete potišteno, ima problema s apetitom i spavanje te se doima depresivno te prima sumnjive poruke i e-mailove (Mitchell, 2010; Batori i sur., 2020).

5. Elektroničko zlostavljanje među djecom i adolescentima

Nasilje na elektroničkim mrežama može ostaviti ozbiljne posljedice na mentalno zdravlje žrtvi, posebice maloljetnih žrtvi. Djeca i adolescenti koji su se susreli s elektroničkim nasiljem mogu pokazivati znakove depresije, anksioznosti, straha od ljudi i nedostatak samopouzdanja (Nixon 2014; Tanrikulu, 2015; Capurssu i sur., 2017). Ova skupina je posebice osjetljiva na nasilje jer se u doba adolescencije, uz biološke i psihološke promjene, događaju i socijalne promjene, odnosno promjene okruženja – kada dijete iz osnovne škole pređe u srednju školu i susreće se s novim i nepoznatim ljudima te životnim situacijama (Pavlović i sur., 2019). Uz navedene promjene, dijete se može naći u situaciji gdje je bilo žrtva elektroničkog nasilja te je zbog toga ekstremno bitno usmjeriti pozornost na ovu dobnu skupinu (Pavlović i sur., 2019), ali i da dijete zna kome treba vjerovati. Žrtva može postati bilo tko, ali postoje čimbenici koji ukazuju da neka djeca su ipak ugroženija od druge. Djeca s intelektualnim poteškoćama, lošijim socioekonomskim statusom i školskim neuspjehom spadaju u kategoriju veće vjerojatnosti da će biti zlostavljani (Pavlović i sur., 2019). Ono što je također indikator, a na što dijete ne može ni utjecati, jest stupanj naobrazbe i radni status roditelja (Pavlović i sur., 2019).

Što se tiče djece koja provode ovaj tip nasilja nad drugom djecom, odnosno zlostavljača – „djeca uključena u klasične oblike zlostavljanja često sudjeluju i u internetskom zlostavljanju, tj. nastavljaju sa svojim aktivnosti iz stvarnog svijeta u

virtualni svijet, dok im žrtve doživljavaju višestruku viktimizaciju“ (Bilić i sur., 2014: 28), što bi značilo da ako dijete vršnjački zlostavlja nekog u školi, najvjerojatnije će se to ponoviti i na internetu. Elektroničko nasilje među djecom i adolescentima će se nastaviti i proširiti ako roditelji nisu dovoljno upoznati s aktivnostima djece u virtualnom svijetu, ako ne postoje kvalitetni programi za prevenciju vršnjačkog nasilja i ako školsko osoblje, roditelji i društvo nemaju adekvatan odgovor na zlostavljanje (Bilić i sur., 2014).

Upravo zato je izuzetno bitno da se od rane dobi djecu uči prepoznati vrste i znakove nasilja, konkretno elektroničkog nasilja posebice zato što „postoji mogućnost da osobe doživljavaju nasilje na internetu, ali nisu svjesne da se radi o nasilju, te trpe posljedice nasilja ne znajući kome se i zbog čega obratiti za pomoć“ (Pavlović i sur., 2019: 310). Također je važno, kako dalje naglašava Pavlović i suradnici (2019), da učitelji, pedagozi i ostali stručni suradnici u školama nikada ne ignoriraju nasilje i da uvijek poduzmu nešto u vezi njega.

„Najvažniji je korak u razrješavanju i zaustavljanju elektroničkog nasilja upravo povjeravanje žrtve i povjerenje u uspješnost intervencija od strane odraslih, a prema nalazima većeg broja istraživanja (Ortega-Barón, Buelga-Vasquez i Cava-Caballero, 2016) djeca žrtve svoje učitelje ne percipiraju kompetentnima“ (Jeleč i sur., 2020: 464). Ovaj podatak nije začuđujući kada postoji istraživanje u sklopu programa prevencije elektroničkog nasilja 'Prekini lanac' koje je UNICEF proveo u Hrvatskoj 2010. godine čiji su rezultati pokazali da bi 53,7% ispitanih učitelja savjetovalo djetetu da izbriše poruke što nije ispravno jer su poruke u tom slučaju materijalni dokaz i one mogu poslužiti za otkrivanje pošiljatelja – ako je pošiljatelj anonim. Dalje, njih 37,1% je izjavilo kako bi ukorili dijete kome daje broj mobilnog uređaja što također nije dobar pristup jer umjesto utjehe dijete dobiva dodatan osjećaj krivnje za pretrpljeno zlostavljanje. Istražitelji su u zaključku napisali kako su podaci zabrinjavajući jer je postotak učitelja koji u određenim situacijama na nasilje ne bi reagirali veći od 20% i da je ispravna strategija prvo educirati učitelje i onda da učitelji educiraju roditelje i učenike te da im kroz razgovor objasne zašto je posao učitelja da reagiraju na elektroničko nasilje (Pregrad i sur., 2010.) Po istraživanju javnosti Dana medijske pismenosti (2024) svaka treća mlada osoba od 16 do 25 godina ili svaka peta osoba u općoj populaciji ponekad ili često osjećala je stres, usamljenosti, zavist ili nižu razinu samopouzdanja zbog sadržaja na društvenim

mrežama. Najveći razlozi za zabrinutost kod opće populacije (16+) su utjecaj društvenih mreža na mentalno zdravlje, online nasilje i nasilni sadržaji, a kod djece i mladih (16-25) utjecaj društvenih mreža na mentalno zdravlje, online nasilje i seksualizirani sadržaji (Dani medijske pismenosti, 2024). Prema istraživanju javnosti Dana medijske pismenosti (2021) gotovo svako četvrto dijete (od 9 do 17 godina) posjećivalo je stranice koje su uključivale govor mržnje, dvoje od troje djece je na internetu vidjelo seksualne fotografije ili fotografije gole osobe, a da im nije bila namjera vidjeti ih. Nadalje, polovica djece se nakon neželjenih izlaganja seksualnim fotografijama osjećalo krivima, a niti jedno dijete nije pokušalo potražiti pomoć odrasle osobe niti prijaviti problem putem interneta te gotovo 50% djece nikad ili gotovo nikada ne traži pomoć roditelja kada ih nešto na internetu uznemiri (Dani medijske pismenosti, 2021).

6. Usporedba elektroničkog nasilja na društvenim mrežama u Hrvatskoj s elektroničkim nasiljem u Sjedinjenim Američkim Državama

Bitno je spomenuti kako elektroničko nasilje u Hrvatskoj ne može biti isto kao ono u, primjerice, Sjedinjenim Američkim Državama. Više je faktora koji doprinose tome poput kulture, zakonodavnih okvira i obrazovnih ustanova. Za početak u SAD-u je široko rasprostranjena *cancel* kultura, odnosno kultura otkazivanja koja je „praksa povlačenja podrške javnim osobama i poduzećima nakon nekog njihovog negativnog poteza ili izjave kojom se prigovara ili se smatra uvredljivim ili neprihvatljivim“ (Rončević i sur., 2022: 111). Samim time, osobe koje ostavljaju negativne i uvredljive komentare i objave na društvenim mrežama veće će posljedice nositi u SAD-u, u kontekstu *cancel* kulture. Kada se govori o zakonodavnim okvirima, u Hrvatskoj ne postoji zakon koji govori o elektroničkom nasilju, ma da postoje razne odredbe s kojima se može povući paralela – poput Članka 147. i Članka 148. Kaznenog zakona koji govore o uvredi i sramoćenju. Iako u SAD-u ne postoji savezni zakon koji se odnosi na elektroničko nasilje, u većini saveznih država se smatra kaznenim djelom. 45 saveznih država SAD-a ima kaznene sankcije za elektroničko nasilje, 46 država ima zakone o zlostavljanju koji dopuštaju školi da disciplinira učenike na odgovarajući način, u 49 država zakon o zlostavljanju nalaže školama da imaju službeni politiku za pomoć pri identifikaciji ponašanja te razgovor o mogućim službenim i/ili neslužbenim disciplinskim mjerama koje mogu uslijediti te 28 država je prihvatilo standard Savezna sudske prakse koji dopušta školama da discipliniraju učenike zbog

ponašanja izvan kampusa koje rezultira značajnim narušavanje okruženja za učenje u školi (Cyberbullying Research Center, 2022). Po pitanju obrazovnog sustava na prvu se ne čini da se toliko razlikuju Hrvatska i SAD, zbog sličnih zakona – Zakon o odgoju i obrazovanju koji nalaže školama obavezu stvaranja sigurnog okruženja za učenike, *Children's Internet Protection Act* koji je zakon u SAD-u koji regulira školske aktivnosti u odnosu na online zaštitu učenika (Federal Communications Commission, 2024). U SAD-u postoji još jedan zakon koji štiti i korisnike društvenih mreža, a zove se Title IX koji zabranjuje diskriminaciju temeljenu na spolu u bilo kojoj školi ili bilo kojoj drugoj obrazovnoj instituciji koju financira Vlada (U.S. Department of Education, 2021). Također, škole u SAD-u imaju vrlo stroge politike protiv elektroničkog nasilja, uključujući obavezu prijavljivanja slučaja nasilja te provođenje određenih odgovarajućih disciplinskih mjera. Doduše, Ministarstvo unutarnjih poslova je u Hrvatskoj lansiralo aplikaciju koja se zove *Red Button* te služi za prijavljivanje zlostavljanja putem aplikacije u samo jednom kliku. Na aplikaciji se mogu prijaviti zlostavljanja djece putem interneta, seksualno zlostavljanje i iskorištavanje djece te općenito bilo koje drugo kažnjivo ponašanje koje je napravljeno na štetu djeteta. Nakon prijave policijski službenici za mladež prijavu obrađuju u skladu sa zakonom, kako bi mogli zaustaviti nasilje nad djecom. Važno je napomenuti i kako svaka savezna država na razini SAD-a može donositi svoje odredbe koje će važiti i biti primjenjive samo za tu određenu državu, ali ne i na federalnoj razini.

7. Analiza postojećih istraživanja

Sudeći po najnovijem istraživanju koje je proveo Centar za sigurniji internet (2024), 93% srednjoškolaca imalo je iskustvo online seksualnog zlostavljanja, kao podvrste elektroničkog nasilja. To je samo jedan od podataka koji pokazuje da je elektroničko zlostavljanje u Hrvatskoj u rastu i da je bitno primijeniti prevencijske i intervencijske planove u škole. Poliklinika za zaštitu djece i mladih grada Zagreba i Hrabri telefon Zagreb proveli su zajedno istraživanje 2013. godine koje se odnosilo na iskustva i ponašanja djece na internetu i na društvenoj mreži Facebook. Rezultati su otkrili kako je 46% djece barem jedanput dobilo uvredljivu poruku i komentar, a 9% ih je slalo uvredljive poruke i komentare, 16% djece je dobilo neželjene poruke seksualnog sadržaja, a 4% ih je slalo (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Hrabri telefon, 2013). Nadalje, 26% djece je izjavilo da su drugi širili laži o njima, a 7% njih je izjavilo da je to širilo laži o drugima, 11% djece izjavilo je da ih je netko

namjerno blokirao ili izbacio iz grupe s ciljem da ih se izolira, dok je 13% djece izjavilo da je to činilo (Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Hrabri telefon, 2013). Prema rezultatima ovih istraživanja može se zaključiti kako je elektroničko nasilje postojano u Hrvatskoj te da je u zadnjem desetljeću i uznapredovalo. Što se tiče adolescenata, prema istraživanju Centra za sigurniji internet (CSI) 58,6% adolescenata primilo je poruke seksualno izazovnog sadržaja, 42,3% adolescenata razmjenjivalo je s drugima seksualno izazovne poruke, fotografije ili videozapise, 17% adolescenata izjavilo je da su prosljeđivali seksualno izazovan video ili fotografiju poznanika bez njegova pristanka. Prema Ciboci i suradnicima (2020) samo 4,3% roditelja je znalo da njihovo dijete, od 9 do 17 godina, prima seksualne poruke putem interneta. Ovi rezultati pokazuju kako djeci nedostaje roditeljska kontrola i nadzor te da roditelji moraju provjeravati što njihovo dijete radi na internetu i na društvenim mrežama kako bi se spriječilo elektroničko nasilje ili čak seksualno zlostavljanje putem interneta. Jokić i suradnici (2022) u svojem istraživanju naglašavaju kako je bitno naći mjeru u korištenju digitalnih platformi za djecu i mlade, ali i za odrasle. Rezultati njihovog istraživanja pokazali su kako 44.0% učenika 5. razreda provodi više ili znatno više vremena ispred ekrana u odnosu na razdoblje prije pandemije – bez razlika između skupina, 55.4% učenika 7. razreda provodi više ili znatno više vremena ispred ekrana u odnosu na razdoblje prije pandemije – u većoj mjeri djevojke, dok je 61.1% učenika 3. razreda srednje škole provodi više ili znatno više vremena ispred ekrana u odnosu na razdoblje prije pandemije – također u većoj mjeri djevojke (Jokić i sur., 2022). Tijekom tipičnog radnog dana 11.1% djece 5. razreda koristi digitalne uređaje više od četiri sata dnevno, 28.9% djece 7. razreda koristi digitalne uređaje više od četiri sata dnevno, a 35.6% učenika 3. razreda srednje škole koristi digitalne uređaje više od četiri sata dnevno.

8. Zakonodavni okvir u Hrvatskoj

Zakonodavni okviri u Hrvatskoj koji reguliraju ovo područje štite pojedince od raznolikih oblika zlouporaba medija od kojih je jedno i samo elektroničko nasilje. Elektroničko nasilje može imati obilježja prekršaja ili kaznenih djela iz Kaznenog zakona Republike Hrvatske (Matijević, 2014). Iako zakonodavni okviri osiguravaju pravnu osnovu za zaštitu pojedinaca od različitih oblika nasilja i zloupotrebe putem elektroničkih medija, njihova provedba suočava se s izazovima, a postoji i potreba za

dodatnom edukacijom. Također, postoje određeni izazovi u provedbi ovih zakona, a to su provedba i nadzor u smislu odgovarajućih izvora i obuke za prepoznavanje nasilja na elektroničkim medijima, uz to sankcioniranje slučajeva ovog tipa nasilja. Nadalje, suradnja između država i međunarodnih organizacija je ključna za učinkovitu borbu protiv elektroničkog nasilja zato što nekada nasilje zna često prelaziti i granice država. Zato bi se trebalo više raditi na novim zakonskim inicijativama, uzimajući u obzir brzinu kojom se internet i društvene mreže razvijaju zakonodavna tijela u Hrvatskoj bi trebala unaprijediti zakonodavni okvir u borbi protiv elektroničkog nasilja. Za početak uvođenje specifičnog članka u Kaznenom zakonu koji bi se odnosio na regulaciju društvenih mreža, automatski i na sprječavanje elektroničkog nasilja. Uvođenje ovakvog tipa zakona moglo bi rezultirati bržom reakcijom na prijave o nasilnom ponašanju ili uvredljivom sadržaju i primjenjivanjem čvršćih i strožih mjera za zaštitu korisnika. Hrvatska sudjeluje u međunarodnim inicijativama i surađuje s Europskom unijom kada je u pitanju usklađivanje zakona te je Hrvatska potvrdila Konvenciju o kibernetičkom kriminalu. Iako Konvencija nigdje ne izriče odredbe o elektroničkom nasilju, obuhvaća kriminalna djela koja znaju biti povezana s ovim tipom nasilja, kao što su neovlašteni pristup računalnim sustavima, neovlašteno presretanje podataka, neovlašteno ometanje podataka i sustava te zloupotreba uređaja i sadržaja vezanih uz seksualno zlostavljanje.

8.1. Pregled zakona

U Kaznenom zakonu mogu se naći mnoge odredbe koje se ne odnose direktno na elektroničko nasilje, ali mogu se primijeniti i na taj tip nasilja. Počevši od članka 139. koji se radi o prijetnji, odnosno sankcionira i kriminalizira ozbiljne prijetnje koje mogu izazvati strah kod druge osobe. Članak 142., povreda tajnosti pisama i drugih pošiljaka, Sankcionira neovlašteno otvaranje i čitanje tuđih pisama ili elektroničkih komunikacija. Članak 147. Kaznenog zakona je članak o uvredi te ovaj članak kriminalizira vrijeđanje časti i/ili ugleda druge osobe. Članak 148. Kaznenog zakona je o sramoćenju te se odnosi na javno iznošenje tuđih privatnih informacija koje mogu naštetiti časti i ugledu. Članak 149. Kaznenog zakona je o kleveti, odnosno kažnjava i sankcionira širenje neistinitih tvrdnji koje mogu naštetiti časti i ugledu osobe te time narušiti reputaciju. Članak 325., javno poticanje na nasilje i mržnju, sankcionira poticanje na nasilje ili mržnju protiv određenih skupina putem javnih medija, uključujući internet. Međutim, ne postoji specifična regulativa koja bi obuhvaćala

odgovornost društvenih mreža za širenje takvih sadržaja. Također, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji definira obiteljsko nasilje koje uključuje i psihološko nasilje koje se može odnositi na elektroničko nasilje te ovaj zakon pruža zaštitu žrtvama i predviđa kaznu za počinitelja nasilja. Zakon o suzbijanju diskriminacije osigurava zaštitu od diskriminacije na različitim osnovama, bilo to rasa, spol, seksualna orijentacija, religija i ostalo te također promovira jednakost i zabranjuje bilo kakav oblik diskriminacije. Zakon o zaštiti osobnih podataka je zakon koji štiti privatnost i osobne podatke građana te regulira način prikupljanja, obrade i čuvanja osobnih podataka što je posebno bitno u smislu elektroničkog nasilja jer se često radi o prikupljanju i dijeljenju osobnih podataka putem interneta, a bez dozvole. Zakon o elektroničkim komunikacijama određuje sigurnost i zaštitu korisnika elektroničkih komunikacija i interneta te također osigurava mjere za očuvanje privatnosti i sigurnosti korisnika elektroničkih usluga. Zakon o medijima regulira odgovornost medija za objavljeni sadržaj, uključujući i odgovornost za komentare drugih korisnika na internetskim portalima. Ovaj zakon je ključan za kontrolu nad elektroničkim nasiljem jer mediji mogu spriječiti širenje štetnih sadržaja pa automatski i elektroničko nasilje.

9. Strategije prevencije i intervencije

Kako bi se smanjio postotak žrtava elektroničkog nasilja bitno je razviti strategije i planove prevencije i intervencije. Razlika između prevencija i intervencije jest ta da je prevencija obuhvaća sveobuhvatne mjere kako bi se zaustavilo elektroničko nasilje, a intervencija je proces djelovanja na učenike (Bilić, 2018; Jeleč i sur., 2020). U tom smislu brojni programi mogu se pokrenuti iz područja medijske i digitalne pismenosti. Za početak digitalna pismenost obuhvaća sposobnost prosuđivanja on-line izvora, pretraživanja interneta, upravljanja multimedijalnom građom, komuniciranja putem mreže (Špiranec, 2003; Vrkić Dimić, 2014). Također digitalna pismenost uključuje i vještine kreiranja i razmjene informacija i participaciju u on-line zajednicama (Demunter, 2006; Vrkić Dimić, 2014). Zato ju je bitno preventivno uvesti u škole, u sklopu predmeta poput informatike – gdje će djeca učiti o pozitivnim i negativnim stranama interneta i društvenih mreža. Ciboci (2014) nalaže 11 čimbenika koji mogu pomoći pri prevenciji elektroničkog nasilja, a to su zakonodavstvo i državna politika – donošenjem zakona sa strogim kaznama poslala bi se jasna poruka da se bilokakav tip nasilja ne tolerira, uvođenje medijskog odgoja u hrvatske osnovne i srednje škole – opismenjavanje djece bitan je korak koji bi pomogao djeci da se sama mogu zaštititi

i da razumiju negativan utjecaj, edukacija roditelja – roditelji bi djecu trebali naučiti o pozitivnim i negativnim stranama novih tehnologija kako bi djeca imala osnovno znanje iz tog područja, edukacija odgajatelja, učitelja i školskog osoblja – potrebne su dodatne edukacije svog školskog osoblja kako bi oni prvi naučili kritički vrednovati medijske sadržaje te lakše zaštitili djecu od elektroničkog nasilja, podizanje razine osviještenosti – mnogi ljudi nemaju svijest o opasnosti elektroničkog nasilja, a javna osuda ovakvog tipa nasilja poslala bi jasnu poruku protiv nasilja, među vršnjačke grupe pomoći – veća je vjerojatnost da će djeca priznati da su žrtve nasilja nekome svojih godina prije nego što će to učiniti pred svojim roditeljima ili odraslim osobama, odgovornost telekomunikacijskih kompanija – kvalitetna usluga koju kompanije obećaju uključuje zaštitu privatnosti te zaštitu od ugrožavanja časti i dostojanstva koje upravo elektroničko nasilje oduzima, nadzor nad korištenjem novih medija – roditelji bi trebali nadzirati on-line aktivnost svoje djece i postepeno ih uvoditi u virtualni svijet, jasna pravila – pravila o korištenju interneta i društvenih mreža moraju biti postavljena unutar obitelji kako bi se dijete moglo zaštititi od ovog tipa nasilja, zaštitni programi – postoje razni zaštitni programi koji roditeljima mogu pomoći da zaštite svoju djecu od neprimjerenih stranica ili sadržaja, brza reakcija i mogućnost brisanja grupa mržnje na društvenim mrežama – proces brisanja trenutno traje jako dugo i dok administratori na društvenim mrežama prouče prijavljeni sadržaj i neprimjereni sadržaj može već biti prekasno te nekom djetetu život već može biti uništen. Edukacija je najbolji oblik prevencije, a ona se zasniva na spoznaji o čimbenicima i faktorima koji dovode do elektroničkog nasilja i spoznaji o zaštiti od elektroničkog nasilja (Bašić, 2009; Jeleč i sur., 2020).

10. Zaključak

Internet i društvene mreže su danas neizostavan i neizbježan dio života, uz njihovu pomoć komuniciramo s poznanicima, kolegama i bližnjima te kreiramo sadržaj i isti 'konzumiramo', ali postoje i negativne strane interneta i društvenih mreža koje ostavljaju ozbiljne posljedice na društvo. Negativna strana o kojoj se u ovom radu radi je elektroničko nasilje.

Elektroničko nasilje je noviji tip nasilja koji nije istraživano i proučavano kao 'klasično' fizičko ili psihičko zlostavljanje. Mnoštvo ljudi nije informirano o njemu pa ga ni ne shvaćaju kao ozbiljan problem, za razliku od već spomenutih vrsta nasilja. Upravo je to jedan od većih problema jer je javna rasprava korak koji je bitan za prevenciju elektroničkog nasilja.

Također, brojke iz istraživanja su pokazale kako je ovaj tip nasilja u Hrvatskoj u rastu, 93% srednjoškolaca je imalo iskustvo online seksualnog zlostavljanja, dok je ranije istraživanje Poliklinike za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba i Hrabrog telefona pokazalo da je 46% djece barem jedanput u životu dobilo poruku uvredljivog sadržaja ili komentar. Istraživanja su isto pokazala kako elektroničko nasilje ima negativne posljedice na svoje žrtve, od depresije, anksioznosti, gubitka apetita – pa sve do samoubojstva. Upravo zato je izrazito važno uključiti prevencije strategije u škole i upoznati roditelje i školsko osoblje s njima.

Ono što bi svakako bio najefikasniji korak prevencije je stroži zakonski okvir u Hrvatskoj. Donošenje novog članka u Kazneni zakon koji bi se odnosio isključivo na elektroničko nasilje, poslalo bi jasnu poruku nulte tolerancije svima koji bi se okušali u zlostavljanju pojedinaca preko interneta. Još jedan od bitnijih koraka je svakako edukacija – roditelja, školskog osoblja, ali i same djece i adolescenata. Što prije dijete nauči razlikovati dobre i loše strane interneta te nauči što je to elektroničko nasilje znat će što napraviti i kome se obratiti u toj situaciji. Lakše je prepoznati nasilje uz navedena obilježja i vrste elektroničkog nasilja.

Nužno je provesti daljnja istraživanja u Hrvatskoj po pitanju elektroničkog nasilja zbog visoke učestalosti ovog tipa zlostavljanja, ozbiljnih posljedica i nedostatka fokusiranih studija na starije dobne skupine - većina se istraživanja i dalje odnosi na djecu i adolescente. Ovo su uistinu neophodni koraci kako bi se bolje razumjelo faktore i uzroke zlostavljanja.

Literatura

1. Batori, Maja, Marina Ćurlin i Dragan Babić (2020) *Nasilje putem interneta među adolescentima*.
2. Bilić, Vesna, Gordana Buljan Flander i Branko Rafajac (2014) "Life Satisfaction and Bullying." *Collegium Antropologicum* 38(1): 21–29.
3. Biglbauer, Sonja i Anita Lauri Korajlija (2020) "Social Networks, Depression and Anxiety." *Socijalna psihijatrija* 48(4): 404-425.
4. Capurso, Silva, Ljubica Paradžik i Matija Čale Mratović - "Cyberbullying among children and adolescents – an overview of epidemiological studies and effective prevention programs."
5. Ciboci, Lana (2014) "Grupe mržnje na društvenim mrežama – novi oblici nasilja među djecom i mladima." U: Majdak, M. (ur.) *Nasilje na Internetu među i nad djecom i mladima*, str. 13-27. Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
6. Dilmac, Bulent (2009) "Psychological Needs as a Predictor of Cyberbullying: A Preliminary Report on College Students." *Educational Sciences Theory & Practice* 9(3): 1307-1325.
7. Faucher, Chantal, Margaret Jackson i Wanda Cassidy (2014) "Cyberbullying among University Students: Gendered Experiences, Impacts, and Perspectives." *Education Research International* 2014(1).
8. Grbavac, Jacinta i Vitomir Grbavac (2014) *Pojava društvenih mreža kao globalnog komunikacijskog fenomena*.
9. Jeleč, Vjekoslav, Gordana Buljan Flander, Ana Raguž, Krešimir Prijatelj i Dora Vranjican (2020) "Elektroničko nasilje među djecom i mladima: Pregled preventivnih programa." *Psihologijske teme* 29(2): 459-481.
10. Jokić, Boris, Zrinka Ristić Dedić i Jasna Šimon (2022) "U potrazi za mjerom između školskog igrališta i TikTok-a: Perspektive djece i mladih o korištenju digitalnih tehnologija."
11. Kanižaj, Igor (2019) "Novi oblici elektroničkog nasilja." U: Polegubić, A. (ur.) *Digitalno doba i pastoral mladih*, str. 142-146. Frankfurt: Hrvatski dušobrižnički ured – Kroatenseelsorge in Deutschland.
12. Krešić Čorić, Marina i Ana Kaštelan (2020) "Bullying through the Internet – Cyberbullying." *Psychiatria Danubina* 32(Suppl. 2): 269-272.

13. Kunić, Ivana, Marina Vučković Matić i Joško Sindik (2016) "Društvene mreže i zdravlje." *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 12(47).
14. Lee, Jungup, Neil Abell i Jennifer L. Holmes (2015) - "Validation of Measures of Cyberbullying Perpetration and Victimization in Emerging Adulthood."
15. Matijević, Anita (2014) "Nasilje nad i među mladima na Internetu." U: Majdak, M. (ur.) *Nasilje na Internetu među i nad djecom i mladima*, str. 39-50. Zagreb: Društvo za socijalnu podršku.
16. Pavlović, Valentina, Marijan Vinogradac i Dorotea Sudar (2019) "Načini reagiranja i razlozi nereagiranja adolescenata u situacijama nasilja na društvenim mrežama."
17. Pregrad, Jasenka, Martina Tomić Latinac, Marija Mikulić i Nikolina Šeparović (2016) *Iskustva i stavovi djece, roditelja i učitelja prema elektroničkim medijima*.
18. Rončević, Ante, Petra Ostojić i Sanja Mihelić (2022) "Poduzetnički marketing i etika - utjecaj kulture otkazivanja na brend." *CroDiM* 5(1).
19. Vrkić Dimić, Jasminka (2014) "Suvremeni oblici pismenosti." *Školski vjesnik* 63(3): 381-394.
20. Vrselja, Ivana, Dora Lacković i Martina Lotar Rihtarić (2023) "Perceived Anonymity and Cyberbullying: What Happens When There is a Lack of Social Influence?" *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 59(2): 31-42.
21. BBC, 2020. *TikTok: The story of a social media giant*. <https://www.bbc.com/news/technology-53640724> (23.8.2024.)
22. Britannica, 2024. *Snapchat*. <https://www.britannica.com/money/Instagram> (23.8.2024.)
23. Britannica, 2024. *Youtube*. <https://www.britannica.com/topic/YouTube> (23.8.2024.)
24. Centar za sigurniji internet (CSI), 2022. *AKTIVNOST – DAN SIGURNIJEG INTERNETA "Just send it"*. <https://csi.hr/wp-content/uploads/2022/04/Zastita-privatnosti-podataka-na-internetu-1.-razred.pdf> (25.8.2024.)
25. Cyberbullying Research Center, 2022. *Bullying Laws Across America*. <https://cyberbullying.org/bullying-laws> (1.9.2024.)
26. Dani medijske pismenosti, 2024. *Infografika s rezultatima istraživanja – Dani medijske pismenosti 2024*. https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2024/04/UNICEF_DMP_infografika.pdf (1.9.2024.)

27. Dani medijske pismenosti, 2021. Važno je kako se osjećaš s obje strane ekrana. <https://www.medijskapismenost.hr/wp-content/uploads/2021/04/DMP2021-infografika.pdf> (1.9.2024.)
28. Federal Communications Commission, 2024. Children's Internet Protection Act (CIPA). <https://www.fcc.gov/consumers/guides/childrens-internet-protection-act> (1.9.2024.)
29. Panda Security , 2024. *15 Alarming Cyberbullying Statistics and Facts for 2024*. <https://www.pandasecurity.com/en/mediacenter/cyberbullying-statistics/> (24.8.2024.)
30. Poliklinika za zaštitu djece i mladih Grada Zagreba. 2012. *Što je to elektroničko nasilje odnosno CYBERBULLYING*. <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-djecu-i-mlade/nasilje/sto-je-to-elektronicko-nasilje-odnosno-cyberbullying/> (25.8.2024.)
31. Statista, 2024. *Most popular social networks worldwide as of April 2024, by number of monthly active users*. <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/> (25.8.2024.)
32. Statista, 2024. *Number of social media users worldwide from 2017 to 2028*. <https://www.statista.com/statistics/278414/number-of-worldwide-social-network-users/> (25.8.2024)
33. Tech Target. *Twitter*. <https://www.techtarget.com/whatis/definition/Twitter> (24.8.2024.)
34. The Street, 2020. *History of Snapchat: Timeline and Facts*. <https://www.thestreet.com/technology/history-of-snapchat> (25.8.2024.)
35. U.S. department of Education, 2021. Title IX and Sex Discrimination. https://www2.ed.gov/about/offices/list/ocr/docs/tix_dis.html (1.9.2024.)

Rad istražuje elektroničko nasilje na društvenim mrežama u Hrvatskoj. Elektroničko nasilje je vrsta nasilja koje se odvija putem interneta i društvenih mreža te ono može uključivati prijeteće poruke, širenje lažnih informacija, lažno predstavljanje i objavljivanje osobnih podataka bez pristanka. Rad proučava razvoj društvenih mreža, vrste i posljedice elektroničkog nasilja, elektroničko zlostavljanje među djecom i mladima, usporedbu situacije u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama te analizu postojećih istraživanja i zakonodavni okvir u Hrvatskoj. Također, predlaže strategije za prevenciju i intervenciju koje uključuju podizanje svijesti o elektroničkom nasilju, edukaciju i strože pravne mjere.

Ključne riječi: elektroničko nasilje, društvene mreže, zakonodavni okviri, prevencija, sigurnost na internetu, digitalna pismenost

The paper investigates electronic violence on social media in Croatia. Cyberbullying is a type of bullying that takes place via the Internet and social media, and it can include threatening messages, spreading false information, impersonation, and publishing personal information without consent. The paper studies the development of social media, the types and consequences of electronic violence, electronic abuse among children and young people, a comparison of the situation in Croatia and the United States of America, and an analysis of existing research and the legislative framework in Croatia. It also suggests strategies for prevention and intervention that include raising awareness of electronic violence, education and stricter legal measures.

Keywords: cyberbullying, social media, legal framework, prevention, internet safety, digital literacy